

PLAN VAN AANPAK VERSTERKEN BIODIVERSITEIT STEENWIJKERLAND

juli 2019

INHOUD

I.	Inleiding	1
II.	Aanleiding	3
III.	Doelstelling	5
IV.	Drie sporen	6 t/m 11
	a. Samen met inwoners	
	b. Eigen organisatie	
	c. Samen met gebiedspartners	
V.	Uitvoeringsprogramma	12 t/m 15

I. INLEIDING

- **Waarom is dit plan van aanpak opgesteld?**

Het bestuur van de gemeente Steenwijkerland heeft bij de start van de nieuwe bestuursperiode haar ambities aan de hand van ambitiekaarten kenbaar gemaakt. Een van de ambities is het versterken van de biodiversiteit in Steenwijkerland.

Lang geleden stond het Nederlandse landschap vol met wilde bloemen. In bossen, weides, op akkers en houtwallen, langs oevers en langs bermen groeide een kleurrijk pallet aan wilde bloemen en planten. Ook het landschap was divers en afwisselend, er was een fijnmazig netwerk van houtwallen, singels, poelen, lanen en solitaire bomen. De laatste 50 jaar is het oppervlakte wilde bloemen en landschapselementen sterk afgenomen. Er zijn nog maar weinig geschikte plekken voor wilde bloemen. Ook is het aantal landschapselementen afgenomen waardoor er minder variatie in het landschap is. Dat heeft zijn weerslag gehad op de biodiversiteit in Nederland, uit steeds meer onderzoeken en studies komt naar voren dat de biodiversiteit steeds verder afneemt zowel in massa als in verscheidenheid. Uit recent onderzoek is gebleken dat er een stevige terugloop is in de insectenstand en bestuivende insecten. Dat baart ons zorgen, we hebben bestuivers nodig om onze gewassen te bevruchten en de natuur kan niet zonder deze insecten.

Met dit plan van aanpak gaan we ons inzetten voor de stop van een verder terugloop van biodiversiteit in Steenwijkerland. Samen met onze inwoners, ondernemers en terreinbeheerdende organisaties gaan we werken aan een duurzame toekomst, we streven daarbij naar een balans tussen economische, ecologische en sociologische waarden. Het vinden van deze balans zal bijdragen aan het behoud en herstel van de biodiversiteit in Steenwijkerland.

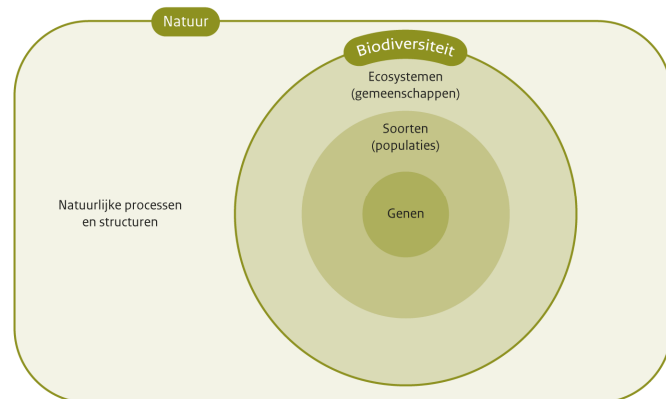
- **Wat is Biodiversiteit?**

Biodiversiteit is de verscheidenheid aan leven in een bepaald gebied, waarbij drie onderdelen belangrijk zijn: diversiteit in genen, diversiteit in soorten en de diversiteit in ecosystemen, zie afbeelding 1.

- **Al het leven op aarde is met elkaar verbonden (ecosystemen)**

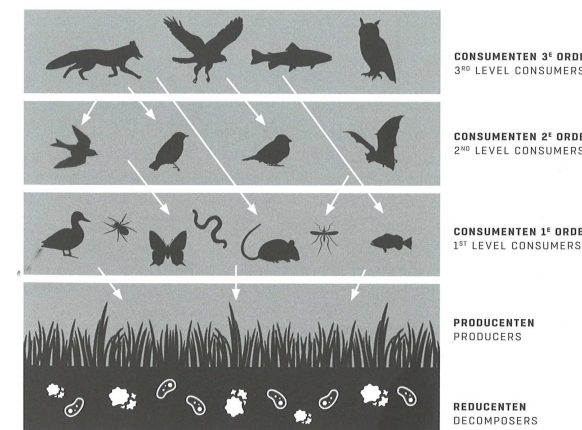
In de 19e eeuw ontdekte de Duitse natuurwetenschapper Alexander von Humbolt dat geen enkele soort op aarde op zichzelf leeft. Er is altijd een onderlinge verbondenheid en een verbinding met de omgeving. Von Humbolt was in feite de ontdekker van het ecosysteem. Een ecosysteem is een systeem van levende organisme (dieren, planten, schimmels, enz.) die een wisselwerking hebben met elkaar en hun omgeving. Al het leven op aarde is onderling met elkaar verbonden en afhankelijk van elkaar. De mens is net als al het andere leven op aarde, onderdeel van een ecosysteem en daarmee is het voor de mens van levensbelang dat ecosystemen blijven bestaan en in evenwicht zijn.

Biodiversiteit is een veelomvattend begrip

Bron: PBL

PBL/mei17
www.clo.nl/nl08304

Afbeelding 1 en 2. Natuurlijke processen en onderlinge verbondenheid

II. AANLEIDING

- **Terugloop van verscheidenheid in levensvormen (biodiversiteit)**

De biodiversiteit neemt af, zowel in het water als op het land, in de oceanen en de poolkappen, op alle schaalniveaus van mondiaal tot lokaal niveau. Dat is geen goed nieuws, omdat mensen afhankelijk zijn van ecosystemen. Het verlies van biodiversiteit gaat uiteindelijk ten koste van onze economie, voedselvoorziening, gezondheid en kwaliteit van leven. In mei 2019 is door de Verenigde Naties een rapport uitgebracht met alarmerende cijfers, maar liefst een miljoen soorten staan onder druk of worden met uitsterven bedreigd.

Mensen zijn net als al het andere leven op aarde onderdeel van een ecosysteem. Een systeem met onderlinge verbindingen en afhankelijkheden. Het wegvallen of verzwakken van een soort, heeft consequenties voor de soort zelf maar ook voor de aan de betreffende soort verbonden soorten. Ecosystemen hebben een zekere veerkracht, we zijn echter op een punt beland dat ecosystemen te zwaar worden belast. Leefgebieden van wilde plant- en diersoorten verdwijnen in hoog tempo waardoor veel diersoorten met uitsterven worden bedreigd.

- **Insectenpopulatie staat onder druk**

In Nederland staat de insectenstand onder druk. De afgelopen 40 jaar is de totale insectenstand met 50% afgenomen en de afname is nog niet gestopt. Zo is er een sterke afname van wilde bijen en vlinders, veel soorten zijn bedreigd in hun voortbestaan en het aantal neemt nog steeds af. Insecten zijn belangrijk bij het bestuiven van bomen, planten, kruiden, grassen en landbouwgewassen. Zonder insecten ontstaan er problemen. Bij een gebrek aan bestuivende insecten hebben fruitbomen lagere opbrengsten, komen gewassen slecht tot wasdom en is er significant minder opbrengst. Daarbij komt dat in de voedselketen insecten voor veel dieren de basis voedselbron vormen. Vogels, amfibieën, vleermuizen en andere vormen van leven kunnen niet zonder insecten. Behoud van een vitale insectenpopulatie is van levensbelang voor bijna alle wilde planten en dieren, het is de basis voedselvoorziening voor veel soorten en onmisbaar bij de voortplanting van planten (bestuiving). We willen daarom de komende jaren inzetten op behoud en herstel van de insectenpopulatie, waarbij speciale aandacht is voor bestuivers als de wilde bij en vlinders.

▪ Oorzaken afname biodiversiteit

De oorzaak van de afname van biodiversiteit kent verschillende oorzaken. Klimaatverandering, uitputting van de bodem, verstedelijking, afname van natuurlijke variatie, afname van leefgebied, vermesting en te weinig kennis van ecosystemen zijn de belangrijkste oorzaken. Alle oorzaken zijn uiteindelijk terug te voeren op menselijk handelen. Het is het handelen van de mens dat leidt tot een teruggang van de biodiversiteit. Het is niet eenvoudig om verandering te brengen in het handelen van mensen. Aanpassingen in het handelen van mensen ten bate van de biodiversiteit hebben in de meeste gevallen economisch gevolgen. Daar tegenover kan worden gezet dat economische voorspoed alleen kan blijven voortbestaan bij duurzaam gebruik van grondstoffen, bodem en ecosystemen. Uitputting en teruggang zullen op de langere termijn onze economieën schaden en onze kwaliteit van leven aantasten.

▪ Herstel is nog mogelijk en een opgave voor ons allemaal

Uit voorgaande introductie wordt duidelijk dat de terugloop van Biodiversiteit een serieus probleem is dat zich niet “zomaar” laat oplossen. We hebben een keuze, ecosystemen zijn weliswaar verstoord en verzwakt maar nog niet verloren, herstel is nog mogelijk. Een besef van urgentie mag niet ontbreken, er is actie noodzakelijk op alle denkbare niveaus van mondiaal tot lokaal. Individuele acties helpen maar ook een integrale aanpak is nodig, voor het creëren van een toekomst met voldoende biodiversiteit en goed functionerende ecosystemen. Als we succesvol willen zijn in het herstellen en behouden van de biodiversiteit in Steenwijkerland hebben we iedereen nodig, iedereen moet meedoen en het belang van biodiversiteit inzien. Dat vraagt om samenwerking, tegenstelling en verharding van de discussie zullen niet helpen. De uitdaging ligt in vinden van een gezamenlijke aanpak waar een meerderheid zich aan wil verbinden.

III. DOELSTELLING

- **Versterken van de insectenstand (bestuivers)**

Dit Plan van Aanpak geeft aan wat we de komende jaren willen gaan doen om de biodiversiteit in Steenwijkerland te versterken. We willen daarmee de teruglopen van de insectenstand in massa en soortendiversiteit stoppen. Daarbij hebben we speciale aandacht voor de (wilde) bij, vlinders en andere bestuivende insecten.

- **Beheer en onderhoud afstemmen op wilde planten en dieren**

We willen inzicht verkrijgen in de aanwezige wilde planten en dieren in de openbare ruimte en kennis verzamelen over het leefgebied en gedrag van de aanwezige wilde planten en dieren. Ook willen we weten wat er potentieel aan wilde plant- en diersoorten kan groeien en leven. Zo zijn we beter in staat om bij het beheer en onderhoud rekening te houden met de eisen die wilde planten en dieren stellen aan hun omgeving. Een mooi voorbeeld is de wijze waarop dit is gedaan voor de Sleendoornpage in Steenwijkerland. Bij het beheer is de vlinderstichting betrokken. We weten waar de soort voorkomt, welke eisen de soort stelt aan haar leefomgeving en hoe we het beheer en onderhoud moeten uitvoeren om de populatie te behouden en te versterken.

- **Agenderen biodiversiteit**

Om de biodiversiteit te versterken, gaan we het onderwerp in verschillende programma's agenderen zodat het thema biodiversiteit wordt meegenomen in ontwikkelopgave zoals de energietransitie en de klimaatadaptatie.

IV. DRIE SPOREN

■ Drie sporen benadering

Er kan in Steenwijkerland op verschillende niveaus worden gewerkt aan het behoud en versterken van de biodiversiteit. Individueel, met groepen bewoners, door de gemeente als beheerde instantie, met de agrarische sector, terrein beherende organisaties, provincie, staat en op Europees niveau.

Dit plan van aanpak richt zich op de gemeente Steenwijkerland en de dingen die hier lokaal gedaan kunnen worden om de biodiversiteit te versterken. Er is daarbij gekozen voor een aanpak in drie sporen. Elk spoor met zijn eigen doelgroep, aanpak en resultaat. De gedacht is dat we op deze wijze gericht met de verschillende groepen aan de slag kunnen, tempo, schaal en doel zijn per spoor anders. Zo kan met bewoners snel resultaat worden geboekt met verschillende acties en initiatieven. Bij de gemeentelijke organisatie is er ook resultaat te boeken, het vraagt echter om een grotere inspanning. Dat komt doordat aanpassingen financiële en organisatorische consequenties hebben. Ook wordt aansluiting gezocht op diverse beleidsontwikkelingen. Bijvoorbeeld door het agenderen van biodiversiteit in het programma vitaal Platteland. Ook in het programma duurzaamheid moet biodiversiteit een plek krijgen door het te koppelen aan de opgave klimaatadaptatie, duurzame landbouw (kringloop), en andere ontwikkelingen die in verband staan met het programma duurzaamheid. Dit spoor heeft net als voorgaande twee sporen zijn eigen tempo en complexiteit. Door de opgave via deze drie sporen te benaderen kan elk spoor op zijn eigen tempo worden uitgewerkt en gerealiseerd.

De drie sporen waarmee we gaan werken zijn:

1. Samen met inwoners
2. Eigen organisatie
3. Samen met gebiedspartners

a. Samen met inwoners

- Initiatieven van bewoners stimuleren en ondersteunen
- Specifieke aandacht voor bijen, vlinders, insecten en wilde bloemen
- Publiciteit geven aan het thema biodiversiteit

b. Eigen organisatie

- Binnen ontwikkelingen, renovaties en groot onderhoud wordt biodiversiteit meegenomen
- Beheer en onderhoud wordt afgestemd op aanwezige wilde planten en dieren
- Biodiversiteit agenderen in lopende en toekomstige programma's en ontwikkelingen

c. Samen met gebiedspartners

- Samenwerking zoeken met gebiedspartners zoals: LTO, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschap Overijssel, Provincie Overijssel

IV a. Samen met inwoners

Enquête In het voorjaar van 2019 is er via het inwonerspanel een vragenlijst (enquête) uitgezet. Aan deze enquête hebben 789 inwoners deelgenomen. Een overgrote meerderheid (93%) heeft aangegeven biodiversiteit (heel) belangrijk te vinden. Daarnaast geven mensen aan graag mee te willen denken en helpen bij het versterken van de biodiversiteit in Steenwijkerland.

Symposium We zijn blij met de hoge response op de enquête en de bereidheid van onze inwoners om mee te willen denken en werken aan het versterken van de biodiversiteit. Nu zijn er natuurlijk veel mogelijkheden en heeft iedereen een eigen beeld bij de wijze waarop een eigen bijdrage wordt geleverd. We gaan daarom in het najaar (eind september – begin oktober 2019) een symposium organiseren. Tijdens dit symposium gaan we een aantal spreker uitnodigen die verbonden zijn met het onderwerp biodiversiteit. Ook gaan we partijen die een directe verbondenheid hebben met het thema vragen om aanwezig te zijn. Een onderdeel van het programma wordt het samen met inwoners verzamelen en ontwikkelen van ideeën en initiatieven. Voorstel is in kleine groepen met elkaar ideeën en initiatieven te verzamelen en ontwikkelen. Bestaande ideeën worden opgehaald, ook is er ruimte om elkaar te enthousiasmeren en met elkaar nieuwe ideeën en plannen te vormen.

Actieplan Op basis van de ontwikkelde en verzamelde ideeën, acties en mogelijkheden wordt er een actieplan opgesteld dat we in 2020 samen inwoners gaan realiseren. Daarbij heeft de gemeente een ondersteunende rol, we helpen daar waar er behoefte is, dat kan van alles zijn, bijv. een financiële bijdrage, het beschikbaar stellen van een zaaltje, printen van een poster of hulp bij het aanvragen van een vergunning of subsidie.

Uitvoering en publiciteit. Na het vaststellen van het actieplan, wordt er een officieel startmoment gehouden, vanaf dat moment wordt er aandacht en publiciteit gegeven aan de plannen die er worden gerealiseerd. We gaan dit doen door gezamenlijke locatie te bezoeken, publicaties in de krant te plaatsen en het maken van een film waarin we laten zien wat er allemaal gebeurt, hoe de initiatieven zich ontwikkelen door de tijd en welke (eind)resultaten er worden behaald.

We hebben als gemeente een faciliteren en ondersteunende rol in gedachten. Er is echter één onderwerp dat de gemeente Steenwijkerland graag wil inbrengen. Het gaat om het verbeteren en behouden van de bijen-, vlinder- en insectenstand. Bestuivers zijn belangrijk voor onze voedselvoorziening, tachtig procent van onze eetbare gewassen is afhankelijk van bestuiving door bijen en andere insecten. Op dit moment is er sprake van een teruggang van biodiversiteit. De gemeente Steenwijkerland wil dit onderwerp daarom graag inbrengen tijdens het symposium en de verdere uitwerking van het programma. Daarbij zijn veldbloemen en bloei een belangrijk omdat bloemen stuifmeel bevatten, een belangrijke voedselbron voor bijen, vlinders en andere insecten.

IV b. De eigen organisatie (gemeente Steenwijkerland)

Ontwikkelingen, renovatie en groot onderhoud

De gemeente Steenwijkerland bouwt en beheert wegen, waterwegen, bermen, openbaar groen, bruggen en gebouwen en heeft invloed op de ontwikkelingen in de gemeente. Bij het inrichten van de openbare ruimte en de bouw van publieke gebouwen, is het rekening houden met de ter plaatse levende planten en dieren een verplichting. We hebben vanuit de Natuurwet een zorgplicht, dat betekent dat we een inspanningsverplichting hebben voor het behouden van wilde planten en dieren die leven op de betreffende locatie. Bovenop deze inspanningsverplichting is het meenemen van maatregelen die niet verplicht zijn, maar de biodiversiteit wel ten goede komt, een methode om de biodiversiteit te versterken. Dit kan door voor alle disciplines (wegen, kunstwerken, groen, bouwkunde enz.) te onderzoeken welke maatregelen met een redelijke inspanning en tegen aanvaardbare kosten uitvoerbaar zijn binnen groot onderhoud, renovatie en nieuwe aanleg. Daarbij is kennis en het toepassen van deze kennis een belangrijke schakel. Om deze ambitie vorm te geven wordt er per discipline onderzocht welke maatregelen bijdragen aan het verbeteren van de leefomstandigheden van wilde planten en dieren. Bij deze inventarisatie vragen we ondersteuning van een ecooloog en onderzoeken we de praktische en financiële haalbaarheid. Het maken van een ontwerpboek waarin per discipline wordt aangegeven welke maatregelen mogelijk zijn met een indicatie van de kosten geeft inzicht in de haalbaarheid en maakt het mogelijk om in projecten tijdens de planvorming relatief eenvoudig maatregelen voor flora en fauna mee te nemen in het ontwerp.

Beheer en onderhoud

Het beheer en onderhoud van de openbare ruimte is een verantwoordelijkheid van de gemeente Steenwijkerland. Het afstemmen van het beheer en onderhoud op de aanwezige wilde plant- en diersoorten draagt bij aan het behoud en versterken van de aanwezige populaties wilde planten en dieren. Om invulling te geven aan deze ambitie is inzicht nodig in de soorten wilde planten en dieren die er leven in de gebieden die door de gemeente Steenwijkerland worden beheerd. Dit inzicht wordt verkregen door wilde plant- en diersoorten te inventariseren. Bij deze inventarisatie is de inzet van deskundigen nodig, daar waar het kan door vrijwilligers en daar waar het nodig is door professionals, in de meeste gevallen een ecooloog. Steenwijkerland is een uitgestrekte gemeente met een groot oppervlakte. Het in één keer inventariseren van de hele gemeente is een (te) omvangrijke klus. Om binnen een redelijke termijn resultaten te boeken en ervaringen op te doen, kiezen we ervoor eerst een kleiner gebied (pilot) goed in beeld te brengen. Nadat daar de wilde planten en dieren in beeld zijn gebracht wordt er binnen het beheer en onderhoud onderzocht hoe het beheer en onderhoud moet worden geoptimaliseerd met als doel het versterken en verbeteren van het leefgebied van de ter plekke voorkomende wilde planten en dieren. De opgedane kennis en ervaring wordt daarna verder toegepast in andere deelgebieden binnen de grenzen van de gemeente Steenwijkerland.

Ecologisch bermbeheer

De bermen in de gemeente Steenwijkerland zijn, als het gaat om het bieden van leefruimte aan insecten, een belangrijk onderdeel van de groenstructuur. 40% van de bermen wordt momenteel ecologisch beheerd. Dit gebeurt door de bermen te maaien, het gras te verzamelen en af te voeren. 60% van de bermen wordt momenteel nog geklepeld, daarbij wordt het gras stukgeslagen en blijft het gras achter in de berm. Ecologisch gezien is dit een ongewenste methode, omdat de berm daarmee wordt verrijkt en er een eentonige vegetatie ontstaat met vooral hard groeiende soorten met beperkte natuurwaarde. De gemeente Steenwijkerland heeft de ambitie het gedeelte ecologisch beheerde bermen naar 60% te brengen. Een notitie waarin staat welke kosten zijn gemoeid met deze omschakeling en de wijze waarop deze omschakeling in de praktijk zal worden ingezet wordt in het voorjaar van 2020 aangeboden aan de raad.

Biodiversiteit in Ontwikkelopgaven en programma's

Steenwijkerland kent een aantal groter opgaven voor de komende jaren. Zo zijn er de energietransitie, de aanpak van bodemdaling en verduurzaming van de landbouw, het inspelen op de gevolgen van de klimaatverandering, recreatie en toerisme en de implementatie van de omgevingswet. Veel van deze onderdelen hebben een programma of zijn onderdeel van een programma, het onderwerp biodiversiteit mag niet ontbreken in deze programma's (o.a. Duurzaamheid, Duurzaam Beleefbaar Toerisme, Omgevingsvisie).

In de Omgevingsvisie is het thema biodiversiteit opgenomen het is echter nog onvolledig en te weinig concreet. Daarom willen we een concrete en heldere ambitie m.b.t. de biodiversiteit opnemen in de omgevingsvisie. Ook gaan we de hoofdlijnen van het beleid benoemen zodat duidelijk wordt hoe de gestelde ambitie in de praktijk zal worden uitgevoerd. We stellen daarbij onszelf de vraag: wat willen we bereiken in 2030 en hoe willen we dat bereiken?

Bij de verdere uitwerking van het thema klimaatadaptatie als onderdeel van het programma Duurzaamheid zal ecologie en biodiversiteit worden meegenomen. Kansen die zich binnen deze opgave aanbieden kunnen met de juiste expertise in het ontwerp en het toekomstig beheer en onderhoud zeker bijdragen aan het verbeteren van het leefgebied van wilde planten en dieren, zowel binnen als buiten de bebouwde kom.

Natuurinclusief bouwen

Bij de bouw van scholen, dorpshuizen en andere publieke gebouwen is natuur-inclusief bouwen een mogelijkheid om leefgebied voor wilde planten en dieren te behouden en te creëren. Nieuwe gebouwen kunnen met relatief eenvoudige ingrepen en aanpassingen geschikt worden gemaakt voor bijvoorbeeld mus, vleermuis, zwaluw en ander zoogdieren en vogels. Het vraagt echter wel om aandacht en kennis, het zal een plek moeten krijgen in het ontwikkelingstraject van een publieke gebouwen. Ook kan samen met gebiedspartners (bijv. woningbouwcoöperaties en gebiedsontwikkelaars) worden ingezet op natuur-inclusief bouwen.

IV c. Samen met Gebiedspartners

Oriënterende gesprekken met gebiedspartners

Steenwijkerland heeft diverse partners in het gebied die een verbindingen hebben met het thema biodiversiteit. De gemeente Steenwijkerland wil graag samen met deze gebiedspartners werken aan het versterken van de biodiversiteit in Steenwijkerland. Om deze intentie en ambitie uit te spreken en te zoeken naar de mogelijkheden worden er gesprekken georganiseerd met de volgende gebiedspartners: LTO, Landschap Overijssel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, IVN/KNNV Noordwesthoek, Provincie Overijssel en Natuur en Milieu Overijssel (NMO). Tijdens deze gesprekken wordt geïnventariseerd waar de verbindingen en kansen liggen.

Samenwerken aan het versterken van de biodiversiteit in Steenwijkerland

Vanuit de oriënterende gesprekken gaan we samen met de partijen die met ons willen samenwerken nader verkennen wat we gezamenlijk kunnen doen om de biodiversiteit te versterken. We willen daarbij inzetten op communicatie en praktisch toepassingen. We zoeken daarbij vooral de verbinding, we stellen ons de vraag wat we samen kunnen doen om ons doel te bereiken.

Na drie jaar evalueren

Omdat biodiversiteit een breed en complex onderwerp is, kiezen we ervoor om onze aandacht gericht in te zetten op aantal onderwerpen en pilots. We gaan de komende twee jaar aan de slag met onze inwoners, kijken naar onze eigen handelen als organisatie en gaan de samenwerking met verschillende gebiedspartijen opzoeken. Na drie jaar maken we de balans op, wat hebben we bereikt, hebben onze inspanningen geleid tot het gewenste resultaat, en waar is op dat moment inzet nodig om de biodiversiteit in Steenwijkerland te versterken.

V. UITVOERINGSPROGRAMMA

			Inzet in uren				
Wat	Doel	Wanneer	2019	2020	2021	Kosten	Toelichting kosten
1. PLAN VAN AANPAK VERSTERKEN BIODIVERSITEIT STEENWIJKERLAND							
Opstellen Plan van Aanpak Biodiversiteit	Gestructureerde aanpak, resultaat, planning, uren (capaciteitsvraag) en kosten inzichtelijk	Zomer 2019	80				
1. SAMEN MET INWONERS							
Symposium/dag van de biodiversiteit	Inwonersinitiatieven ontwikkelen	Oktober 2019	60			€ 5.000	Zaalhuur, publiciteit, sprekers, activiteiten
Opstellen actieplan biodiversiteit	Opgehaalde plannen en ideeën tijdens symposium toetsen op haalbaarheid (financieel) en samenstellen uitvoeringsprogramma 2020 en 2021	November 2019	60			€ 2.500	Opstellen uitvoeringsprogramma
Aftrap uitvoeringsprogramma	Officiële start van het actieprogramma versterken biodiversiteit	Maart 2020		40		€ 2.500	Accommodatie, representatie, uitnodigingen, sprekers, publicaties
Ondersteunen initiatieven inwoners	Realiseren initiatieven	2020-2021		80	80	€ 75.000	Uitvoeringsbudget
Nieuwsbrieven, artikelen, film, bijeenkomsten	Bekendheid geven aan de initiatieven, bewustwording en educatie	2020-2021		60	40	€ 15.000	Nieuwsbrieven, film, publicaties
Fleurige kernen	Kleurige kernen en entrees, bloei in centrum van kernen, verbeteren representatie	2020t/m 2021		40	40	€ 25.000	Aanschaf materiaal (o.a. hanging baskets en plantmateriaal)
Subtotaal			200	220	160	€ 125.000	

Wat	Doel	Wanneer	Inzet in uren			Kosten	Toelichting op kosten
			2019	2020	2021		
2. EIGEN ORGANISATIE (GEMEENTE STEENWIJKERLAND)							
Ontwikkelen en samenstellen ontwerpboek biodiversiteit Steenwijkerland	Ecologie en biodiversiteit meenemen in groot onderhoud, nieuwe aanleg, wijkrenovaties, Natuurinclusief bouwen, leefruimte creëren voor wilde planten en dieren	Oplevering voorjaar 2021		80	20	€ 10.000	Inzet ecooloog, drukkosten, publiciteit
Pilotgebied inventariseren, monitoren en beheren	Beheer en onderhoud afstemmen op aanwezige en potentiële inheemse wilde plant- en diersoorten	2020 t/m 2022		60	60	€ 15.000	Inzet ecooloog
Opstellen beheerplan pilotgebied	Versterken biodiversiteit, door kennisontwikkeling en gericht beheer en onderhoud	September 2020		20	20	€ 10.000	Inzet ecooloog en opstellen beheerplan
Opstellen ambitiedocument ecologisch maaien	Ecologisch beheer bermen van 40 naar 60%, ecologisch beheer verbeteren	Maart 2020	20	60	20	€ 5.000	Inzet ecooloog en/of deskundige
Agenderen biodiversiteit in programma's en ontwikkelopgaven	Versterken biodiversiteit door biodiversiteit me te nemen in het programma duurzaamheid de omgevingsvisie en het omgevingsplan.	2019 t/m 2021	20	20	20		
SUBTOTAAL			40	240	140	€ 40.000	

Wat	Doel	Wanneer	Inzet in uren			Kosten	Toelichting op kosten
			2019	2020	2021		
3. SAMEN MET GEBIEDSPARTNERS							
Oriënterende gesprekken met gebiedspartners	Samenwerkingsmogelijkheden verkennen, gesprek aangaan, elkaar informeren	2019	12	8	8		
Samen met gebiedspartners aan de slag	Versterken biodiversiteit door het gezamenlijke uitvoeren van concrete maatregelen, educatie en bewustwording	2020 t/m 2021	40	80	20	€ 30.000	Financiële bijdrage initiatieven
Evalueren	Evaluatie van ingezette acties en beleid om de biodiversiteit te versterken	2021			40		
<i>SUBTOTAAL</i>			52	88	68	€ 30.000	
TOTAAL UREN EN KOSTEN							
Onvoorzien			8	12	12	€ 5.000	
Totalen		2019 t/m 2021	300	560	340	€ 200.000	

